

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Кафедра мехатроніки та електротехніки (№ 305)

СИЛАБУС ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Ігрові методи прийняття рішень

Галузь знань: 10 Природничі науки, 11 Математика та статистика, 12 Інформаційні технології, 15 Автоматизація та приладобудування, 16 Хімічна та біоінженерія, 17 Електроніка та телекомунікації, 19 Архітектура та будівництво

Спеціальність: 101 Екологія, 103 Науки про Землю, 113 Прикладна математика, 121 Інженерія програмного забезпечення, 122 Комп'ютерні науки, 123 Комп'ютерна інженерія, 124 Системний аналіз, 125 Кібербезпека, 151 Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології, 152 Метрологія та інформаційно-вимірювальна техніка, 163 Біомедична інженерія, 172 Телекомунікації та радіотехніка, 173 Авіоніка, 193 Геодезія та землеустрій

Освітня програма: усі освітні програми за відповідними спеціальностями

Рівень вищої освіти: *другий (магістерський)*

Силабус введено в дію з 01.09.2021 року

Харків – 2021 р.

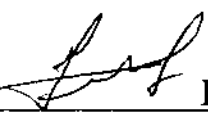
Розробник: Благодарний М. П., кандидат технічних наук, доцент
(прізвище та ініціали, посада, науковий ступінь і вчене звання)

(підпис)

Силабус навчальної дисципліни розглянуто на засіданні
кафедри мехатроніки та електротехніки (№305)
(назва кафедри)

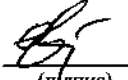
Протокол № 1 від 30 серпня 2021 р.

В.о. завідувача кафедри №305
кандидат технічних наук, доцент
(науковий ступінь і вчене звання) (підпис)

К. Ф. Фомичов
(ініціали та прізвище)

Погоджено з представником здобувачів освіти:

_____

(підпис)

А. О. Скрипник
(ініціали та прізвище)

1. Загальна інформація про викладача

Благодарний Микола Петрович, заслужений винахідник України, кандидат технічних наук, доцент, професор кафедри мехатроніки та електротехніки.

Викладає наступні дисципліни:

- на першому освітньому рівні – “Системи оброблення сигналів”, “Пристрої та методи контролю технологічних процесів”, “Прийняття рішень в умовах визначеності”;
- на другому освітньому рівні – “Методи контролю та діагностування мехатронних систем”, “Теоретичні основи експлуатації мехатронних систем”, “Імовірнісні методи прийняття рішень”, “Ігрові методи прийняття рішень”, “Науково-дослідна робота магістрів”.

Напрямок наукових досліджень: теоретичні основи забезпечення відмовостійкості матричних спецпроцесорів мехатронних систем реального часу .

Контактна інформація:

Тел.: 067-244-80-75

E-mail: n.blagodarnyi@khai.edu

Робоче місце: Літаковий корпус, ауд.114.

2. Опис навчальної дисципліни

Семестр, в якому викладається дисципліна – другий.

Обсяг дисципліни: 5 кредитів ЄКТС/ 150 годин, у тому числі аудиторних – 64, самостійної роботи здобувачів – 86 год.

Форма здобуття освіти – денна.

Дисципліна – вибіркова.

Види навчальної діяльності – лекції, лабораторні роботи.

Види контролю – модульний контроль, іспит.

Мова викладання – українська.

Пререквізити. Дисципліни “Мехатронні системи”, “Методи контролю та діагностування мехатронних систем”, “Системи штучного інтелекту”, “Ігрові методи дослідження операцій”, “Імовірнісні методи дослідження операцій”.

Кореквізити. Дисципліна є базовою при вивченні дисциплін “Методи проектування та моделювання безпілотних систем”, “Проектування комп’ютерно-інтегрованих систем управління”, виконання магістерської роботи.

3. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення: опановування здобувачами математичними методами обґрунтування рішень з управління складними системами в умовах протидії та невизначеності.

Завдання: формування у здобувачів сукупності знань, вмінь і уявлень з основних методів сучасного управління та оптимізації в умовах протидії та невизначеності, їх застосування в практичній діяльності за фахом.

Компетентності, які набуваються:

- здатність застосовувати відповідні математичні, наукові і технічні методи, а також комп'ютерне програмне забезпечення для аналізу і синтезу систем автоматизації;
- здатність виконувати аналіз об'єктів автоматизації на основі знань про процеси, що в них відбуваються та застосовувати методи теорії керування та оптимізації для аналізу та синтезу систем автоматичного керування;
- здатність застосовувати методи системного аналізу, математичного моделювання, ідентифікації та числові методи для розроблення математичних моделей окремих елементів та систем автоматизації в цілому, для аналізу якості їх функціонування із використанням новітніх комп'ютерних технологій;
- здатність використовувати для вирішення професійних завдань новітні технології у галузі автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій.
- враховувати нетехнічні (економічні, соціальні, екологічні, охорони праці і пожежної безпеки) аспекти, комерційний та економічний контекст під час формування рішень;
- здатність приймати обґрунтовані рішення, розуміючись на своїх правах і обов'язках як члена суспільства;

Очікувані результати навчання.

- вміти застосовувати сучасні методи моделювання та оптимізації для дослідження та створення ефективних систем керування складними технологічними та організаційно-технічними об'єктами.
- вміти створювати високонадійні системи автоматизації на основі сучасних положень теорії надійності, функціональної безпеки програмних та технічних засобів, аналізу та зменшення ризиків в складних системах.
- вміти виконувати аналіз та опрацювання інформації, проводити патентні дослідження з метою прийняття ефективних рішень, забезпечення патентної чистоти нових проектних рішень, визначення показників технічного рівня автоматизованих та автоматичних систем керування, засобів їх технічного та апаратно-програмного забезпечення.
- бути здатним проводити аналіз виробничо-технічних систем в різних галузях промисловості як об'єктів автоматизації і визначати стратегію їх автоматизації.
- вміти застосовувати системний підхід для врахування нетехнічних

(економічних, правових, соціальних, екологічних і ін.) складових оцінки об'єктів автоматизації при проведенні робіт з впровадження систем керування складними технологічними та організаційно-технічними об'єктами.

– вміти розробляти функціональну, технічну та інформаційну структуру комп'ютерно-інтегрованих систем управління складними технологічними процесами та виробництвом.

3. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1.

Змістовний модуль 1.Прийняття рішень в умовах невизначеності

Тема 1. Ефективність виконання операцій в умовах невизначеності.

Форми занять: лекції та практичні заняття, самостійна робота.

Обсяг аудиторного навантаження – 8 год.

Теми практичних занять: Оцінка ефективності виконання операцій за кількома показниками.

Обов'язкові предмети та засоби: Комп'ютерний клас. Методичні розробки з прийняття рішень в умовах невизначеності.

Стисла анотація. Показники ефективності виконання операцій. Оцінки ефективності виконання операцій за кількома показниками.

Обсяг самостійної роботи здобувачів – 10 год.

Теми, види робіт, що на належать до самостійної роботи: Показники ефективності виконання операцій.

Тема 2. Методика розрахунку ефективності інженерних рішень.

Форми занять: лекції та практичні заняття, самостійна робота.

Обсяг аудиторного навантаження – 8 год.

Теми практичних занять: Розрахунок оцінок ефективності інженерних рішень.

Обов'язкові предмети та засоби: Комп'ютерний клас. Методичні розробки з розрахунку ефективності інженерних рішень.

Стисла анотація. Методи визначення вагових коефіцієнтів показників ефективності інженерних рішень. Визначення вагових коефіцієнтів часткових показників якості інженерних рішень методом експертного оцінювання. Розрахунок оцінок ефективності інженерних рішень.

Обсяг самостійної роботи здобувачів – 10 год.

Теми, види робіт, що на належать до самостійної роботи: Визначення вагових коефіцієнтів часткових показників якості інженерних рішень методом експертного оцінювання.

Тема 3. Статистичні ігри без проведення одиничних експериментів.

Форми занять: лекції та практичні заняття, самостійна робота.

Обсяг аудиторного навантаження – 8 год.

Теми практичних занять: . Розрахунок оцінок ефективності інженерних рішень.

Обов'язкові предмети та засоби: Комп'ютерний клас. Методичні розробки з розрахунку показників статистичних ігор без проведення експериментів.

Стисла анотація. Основні поняття статистичних ігор. Критерії вибору стратегій в умовах невизначеності: здорового оптимізму, крайнього песимізму, Севіджа, Гурвіца, Лапласа. Розв'язання статистичних ігор без проведення одиничних експериментів.

Обсяг самостійної роботи здобувачів – 9 год.

Теми, види робіт, що на належать до самостійної роботи: Критерії вибору стратегій в умовах невизначеності.

Тема 4. Статистичні ігри з проведенням одиничних експериментів.

Форми занять: лекції та практичні заняття, самостійна робота.

Обсяг аудиторного навантаження – 8 год.

Теми практичних занять: Статистичні ігри з проведенням одиничних експериментів.

Обов'язкові предмети та засоби: Комп'ютерний клас. Методичні розробки з розрахунку показників статистичних ігор з проведення одиничних експериментів.

Стисла анотація. Планування експерименту в умовах невизначеності. Статистичні ігри з проведенням одиничних експериментів. Байєсовський принцип вибору стратегій у статистичних іграх з проведенням одиничних експериментів.

Обсяг самостійної роботи здобувачів – 10 год.

Теми, види робіт, що на належать до самостійної роботи: Планування експерименту в умовах невизначеності. Виконання розрахункової роботи.

Модуль 2. Прийняття рішень в умовах невизначеності.

Тема 5. Основні поняття теорії ігор.

Форми занять: лекції та практичні заняття, самостійна робота.

Обсяг аудиторного навантаження – 8 год.

Теми практичних занять: Подання матричних ігор. Визначення нижньої та верхньої ціни гри.

Обов'язкові предмети та засоби: Комп'ютерний клас. Методичні розробки з розрахунку верхньої та нижньої ціни ігор.

Обов'язкові предмети та засоби: Комп'ютерний клас. Методичні розробки з розрахунку ціни ігор.

Стисла анотація. Гра як модель конфліктної ситуації. Класифікація ігор. Одокрокові та багатокрокові ігри. Подання матричної гри.

Обсяг самостійної роботи здобувачів – 10 год.

Теми, види робіт, що на належать до самостійної роботи: Однокрокові

та багатокрокові ігри. Подання матричної гри. Виконання розрахункової роботи.

Тема 6. Однокрокові матричні ігри

Форми занять: лекції та практичні заняття, самостійна робота.

Обсяг аудиторного навантаження – 8 год.

Теми практичних занять: Розв'язання однокрокових матричних ігор у чистих та змішаних стратегіях.

Обов'язкові предмети та засоби: Комп'ютерний клас. Методичні розробки з розв'язання одно крокових матричних ігор.

Стисла анотація. Розв'язання однокрокових матричних ігор у чистих стратегіях. Теореми матричних ігор. Розв'язання однокрокових матричних у змішаних стратегіях. Аналітичний та графічний методи розв'язання однокрокових матричних ігор.

Обсяг самостійної роботи здобувачів – 9 год.

Теми, види робіт, що на належать до самостійної роботи: Вивчення змісту аналітичного та графічного методів розв'язання однокрокових матричних ігор. Виконання розрахункової роботи.

Тема 7. Спрощення одно крокових матричних ігор.

Форми занять: лекції та практичні заняття, самостійна робота.

Обсяг аудиторного навантаження – 8 год.

Теми практичних занять: Розв'язання матричних ігор $m \times 2, 2 \times n$.

Обов'язкові предмети та засоби: Комп'ютерний клас. Методичні розробки зі спрощення однокрокових матричних ігор.

Стисла анотація. Напрямки розв'язання матричних ігор $m \times 2, 2 \times n, m \times n$. Метод ітерацій.

Обсяг самостійної роботи здобувачів – 10 год.

Теми, види робіт, що на належать до самостійної роботи: Розв'язання матричних ігор $n \times m$. Виконання розрахункової роботи.

Тема 8. Багатокрокові матричні ігри.

Форми занять: лекції та практичні заняття, самостійна робота.

Обсяг аудиторного навантаження – 8 год.

Теми практичних занять Розв'язання біматричних безкоаліційних ігор та багатокрокових ігор.

Обов'язкові предмети та засоби: Комп'ютерний клас. Методичні розробки з розв'язання багатокрокових матричних ігор.

Стисла анотація. Біматричні безкоаліційні ігри. Проблеми та форми кооперування. Поділи в кооперативних іграх. Розв'язання багатокрокових матричних ігор.

Обсяг самостійної роботи здобувачів – 10 год.

Теми, види робіт, що на належать до самостійної роботи: Поділи в

кооперативних іграх. Захист розрахункової роботи.

5. Індивідуальні завдання

Розв'язання одно крокової матричної гри у змішаних стратегіях (варіанти).

6. Методи навчання

Проведення аудиторних занять (лекцій, практичних занять, розрахунків), індивідуальні консультації (при необхідності), самостійна робота студентів за матеріалами опублікованими кафедрою, виконання розрахункової роботи.

7. Методи контролю

Проведення поточного контролю вивчення дисципліни, письмового модульного контролю, захист розрахункових робіт, фінальний контроль у вигляді іспиту.

8. Критерії оцінювання та розподіл балів, які отримують здобувачі

Складові навчальної роботи	Бали за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів
Змістовний модуль 1			
Робота на лекціях	0...1	8	0...8
Виконання та захист лабораторних робіт	0...4	8	0...32
Модульний контроль	0...10	1	0...10
Всього за 1-й змістовний модуль			0...50
Змістовний модуль 2			
Робота на лекціях	0...1	8	0...8
Виконання та захист лабораторних робіт	0...3	8	0...24
Модульний контроль	0...10	1	0...10
Всього за 2-й змістовний модуль			0...42
Виконання та захист розрахункової роботи	0...8	1	0...8
Всього за семестр			0...100

Семестровий контроль (іспит) проводиться у разі відмови здобувача від балів поточного тестування та наявності допуску до заліку. Білет для іспиту складається з двох теоретичного запитань та задачі (практичне завдання). Максимальна кількість балів за одне теоретичне запитання – 30 балів. Максимальна кількість балів за практичне завдання – 40 балів. При складанні семестрового іспиту здобувач має можливість отримати

максимум 100 балів.

Критерії оцінювання роботи здобувачів протягом семестру

Задовільно (60-74). Мати мінімум знань та умінь. Відпрацювати всі завдання на лабораторні заняття та виконати розрахункову роботу. Вміти самостійно давати гру у вигляді матриць.

Добре (75-89). Твердо знати мінімум, захистити всі завдання до лабораторних робіт, своєчасно захистити розрахункове завдання. Показати вміння виконувати та захищати завдання до лабораторних занять в обумовлені викладачем терміни з обґрунтуванням оптимальних розв'язків задач. Показувати вміння розв'язувати однокрокові та багатокрокові ігр. Знаходити нижню та верхню ціну ігор.

Відмінно (90-100). У повному обсязі знати основний та додатковий матеріал. Знати усі теми. Орієнтуватися в підручниках та навчальних посібниках. Досконально знати методи розв'язання однокрокових, багатокрокових та статистичних ігор. Своєчасно виконувати та захищати всі лабораторні заняття в обумовлені викладачем термінами з обґрунтуванням точності рішень

Шкала оцінювання: бальна і традиційна

Сума балів		
	Іспит	Залік
90 – 100	Відмінно	Зараховано
75 – 89	Добре	
60–74	Задовільно	
0–59	Незадовільно	Незараховано

9. Політика навчального курсу

Пропущені заняття та невиконані завдання відпрацьовуються здобувачами протягом семестру, в якому вивчається дисципліна під час самостійної роботи. Захист завдань здійснюється на щотижневих консультаціях викладача

Завдання, які видаються здобувачу є унікальними та ґрунтуються виключно на навчально-методичних матеріалах, розроблених та надрукованих викладачем.

10. Методичне забезпечення

Електронний ресурс, на якому розміщено навчально-методичний комплекс дисципліни - сайт k305@d3.khai.edu.

На сайті розміщений навчально-методичний комплекс дисципліни:

Обов'язкові складові:

- робоча програма дисципліни;
- конспект лекцій, навчальні посібники, в тому числі в електронному вигляді, які за змістом повністю відповідають робочій програмі дисципліни;
- методичні вказівки та рекомендації для виконання розрахункової роботи, практичних занять, а також методичні рекомендації для самостійної підготовки;
- тематика індивідуальних занять;
- приклади розв'язання типових завдань;
- тести для контрольних заходів;
- каталог інформаційних ресурсів;

Додаткові складові НКМД:

- комп'ютерні презентації;
- ілюстративні матеріали.

11. Рекомендована література

Базова

1. Благодарний М.П., Тимонькін Г.М. Оцінка ефективності інженерних рішень: Конспект лекцій.- Харків: ХНАДУ, 2007. - 120 с.
2. Благодарний, М. П. Спеціальні питання сучасного керування та оптимізації [Текст] : навч. посіб.. У 3 ч. Ч. 1. Методи обґрунтування управлінських рішень в умовах повної інформації / М. П. Благодарний. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2019. – 176 с.
3. Спеціальні питання сучасного керування та оптимізації [Текст] : навч. посіб. для самост. роботи студентів. В 3 ч. Ч. 2. Ігрові методи обґрунтування управлінських рішень / М. П. Благодарний. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2021. – 176 с.

Допоміжна

1. Благодарний М.П., Білоконська Ю.В. Сучасні методи управління та оптимізації. Навчальний посібник для самостійної роботи студентів. – Харків: НАКУ “ХАІ”, 2017. – 164 с.
2. Пальчевський Б.О. Автоматизація технологічних процесів (виготовлення та пакування виробів): навч. посіб. – Львів: Світ, 2007. - 392 с.

12. Інформаційні ресурси

Сайт кафедри [**k305@d3.khai.edu**](mailto:k305@d3.khai.edu)